

*Твердун Юлія Олегівна
студентка 2 курсу магістратури,
спеціальність 013 «Початкова освіта»,
Рівненський державний гуманітарний університет*

*Науковий керівник:
Бричок Світлана Борисівна
к. пед.н., доцент кафедри педагогіки,
Рівненський державний гуманітарний університет*

ШАНОБЛИВЕ СТАВЛЕННЯ ДО ЛЮДЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ЯК ОДНА ІЗ ЯКОСТЕЙ ВИХОВАНOSTІ

На сьогоднішній день ми дуже сильно відчуваємо дефіцит моральних цінностей у ставленні молоді до людей. Починаємо забувати, що найвищою цінністю суспільства є людина, яку потрібно вміти шанувати...

Проблема шанобливого ставлення та поваги учнів до людей вивчалася в різних напрямках: соціальна сприйнятливості молодшого школяра (Л. А. Висотіна, О. О. Чорна); сутність феномена «ставлення», психологи (В. В. Абраменкова, Г. О. Люблінська), педагоги (Ш. О. Амонашвілі, А. С. Макаренко). Виховання поваги до людей вивчали: (Д. Д. Бакієва, О. І. Кульчицька, Г. С. Прозоров). Ціннісне ставлення до людей досліджували: (І. О. Білецька, Т. Н. Жданова та ін) [2, с. 63].

Молодші школярі сучасної школи не мають чітко сформованих моральних ідеалів та еталонів культури поведінки, оскільки колишні, радянські, втратили актуальність, а нові, задекларовані, ще не стали необхідними життєвими орієнтирами. Також причина може критися у надмірній увазі чи, навпаки, у повному ігноруванні батьками дітей. Прикро, що більшість дорослих не помічає фактів негативних проявів у поведінці дітей молодшого шкільного віку. Проте, головна причина неповаги, байдужості, грубості, нетактовності стосовно до людей полягає в невмінні батьків і вчителів виховувати у дітей шанобливе ставлення до людей. Виховання культури поведінки – нелегка справа. І початок усіх початків у ній – виховання шанобливого, поважного, дбайливого ставлення до батьків. Адже перший крок у формуванні нової людини – це, насамперед, прищеплення елементарних законів співжиття. Отже, шанобливе ставлення – це вияв глибокої поваги, пошани до батьків і до людей, який ґрунтується на визнанні людської гідності та особистих чеснот індивіда [5].

Відомий грузинський педагог Ш. О. Амонашвілі створив школу людяності для молодших школярів. Це школа шанобливого ставлення, чуйності, турботи, любові до людей. На заняттях педагог вправляв дітей у морально-етичних вчинках, використовуючи при цьому можливості дитячої уяви, рольову гру, вчинки в реальній дійсності . Школа людяності для Ш. А. Амонашвілі – це вміння дитини вдвлятися у людину, як у

дзеркало [1, с. 21]. Наведемо приклад тем занять школи людяності у другому класі: «Мої рідні і я», «Люди навколо мене», «Як я виховую себе». Мета цих занять – навчити дитину постійно виявляти увагу, турботу до рідних, бути лагідними. Молодший шкільний вік вважається найбільш сприятливим для розв’язання даної педагогічної проблеми. Значною мірою це пов’язане з тією роллю, яку відіграє в житті дітей школа. З вступом дитини до школи суттєво змінюється соціальна ситуація розвитку: на зміну провідній – ігровій діяльності приходить – навчальна, що вносить серйозні та важливі зміни в життя молодшого школяра. Протягом всього дня діти перебувають під його постійним контролем, який щоразу коригує їх і навчає. Учні ставляться до роботи серйозно, авторитет вчителя є для них беззаперечним. Виховання, яке здійснюється, не викликає у них сумнівів, заперечення і внутрішнього протистояння [1, с. 22].

Шанобливе ставлення не може бути виховане заборонами, оцінками, заохоченнями чи покараннями. Його треба навчати так як інших предметів. Необхідна певна система в роботі, вироблення позитивного ставлення, роз’яснення моральних та етичних вимог, формування навичок шляхом практичного закріплення цих вимог і постійне удосконалення вчинків за допомогою «тренажу, гімнастики поведінки». При цьому дуже важливо, щоб сам учитель, його слова і вчинки були для дітей прикладом гармонії. Вчитель повинен донести до дітей думку: «Головна якість добре вихованої людини – це шанобливе ставлення до батьків і всіх інших людей». Важливою умовою виховання у дітей шанобливого ставлення до людей є також єдність у вимогах до дітей всіх педагогів школи, тісна взаємодія сім’ї й школи. Роботу, яку проводить школа з прищеплення норм і правил культури поведінки та закріплення практичних навичок шанобливого ставлення до людей, повинні продовжувати батьки в сім’ї. Створити та запровадити науково доцільну й ефективну систему виховання у школярів шанобливого ставлення до людей на уроках та в позаурочний час, здійснювати педагогічне керівництво роботою сім’ї в цьому напрямку, координувати зусилля школи та сім’ї повинна школа, як визначний осередок культури, вчитель, вихователь [2].

Головним у вихованні шанобливого ставлення до людей повинно бути прагнення до того, щоб дитина гарно себе поводи́ла не заради похвали, нагороди чи осуду за свій вчинок, а заради того, щоб вона сама відчувала задоволення, радість від розуміння своєї необхідності людям, совісті, почуття провини за неправильний вчинок, за завдані людям неприємності. Головний метод і засіб планомірного виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до людей – спеціальні вправи, підкріплені приємними переживаннями, позитивними емоціями, активним прагненням до правильного вчинку. Ці вправи повинні включатися у повсякденне життя і проводитися у процесі систематичних занять. Форми організації такого вправління можуть бути найрізноманітнішими: інсценізації художніх творів; постановка дитячих п’єс; рольові ігри, правилами яких передбачене

шанобливе ставлення до людей; вправи у життєвих і спеціально створених ситуаціях [3, с. 213].

Зміст початкової освіти складає основу різнобічного розвитку учнів, формування у них мислення пізнавальних інтересів, оволодіння навичками здобувати знання. У цей період у молодших школярів інтенсивно формуються інтелектуальні, соціальні і моральні якості. Саме в початковій школі учні отримують основи знань з навчальних дисциплін, правил поведінки, розуміння гуманістичних цінностей, що будуть служити підґрунтям їхньої успішної діяльності та поведінки впродовж усього життя.

Незаперечною є істина, що творення виховного ідеалу українського народу починається з народжування дитини у сім'ї з того, якою особистістю зросте дитина у сім'ї, які навколишні фактори впливатимуть на її душу, якої культури дотримуватиметься суспільство, якого злету духовності потребуватиме дитина, як ставитиметься до навколишнього світу і оточуючих; якщо шануватиме усе це, то і виховання шанобливого ставлення до дорослих стане для дитини природним процесом завдяки сім'ї, вихователю, впливу художньої літератури. Для того щоб побачити поведінку дітей необхідне використання гри. Адже гра — це саме життя: відкриття світу, в якому вони вчаться жити, пізнання добра і зла, самого себе. Це й пошук друзів, бо у кожній грі беруть участь двоє, троє, четверо. Добре, коли вже змалечку в таких іграх дитина успадковує національний характер, формуючи свій особистий. У процесі гри діти засвоюють правила, моральну поведінку, а вже пізніше починають усвідомлювати сутність правил та норм, а також дотримуватися їх.

Головним орієнтиром у вихованні є народна філософія як джерело народної педагогіки. Принцип народності в гуманізації навчально-виховного процесу передбачає реалізацію таких основних напрямів: використання історико-культурного досвіду народу; народних традицій; християнських моральних заповідей; ознайомлення з особливостями побуту та трудової діяльності; різноманітними жанрами народної творчості; народним землеробським календарем; народно-релігійними святами. Гуманізація початкової школи сприяє формуванню у дітей гуманістичного мислення, розуміння сенсу життя людини, яка за будь-яких умов має бути самоцінністю.

Проаналізувавши зміст українських народних казок бачимо, що народ у своїй творчості піднімає найрізноманітніші проблеми, пов'язані з гуманним ставленням один про одного, такі як: взаємовідносини батьків і дітей, співчуття та доброзичливість, вибору між добром і злом, життєвого шляху. На прикладі казкових героїв: сміливих і добрих, смішних і безкорисливих, діти мають чудову можливість вчитися розуміти що добре й погано та як слід поводитись. Прислів'я і приказки дають поради і настанови щодо культурної поведінки адже пройшовши випробування часом мають безумовний авторитет. Зміст початкової освіти складає основу різнобічного розвитку учнів, формування у них мислення пізнавальних інтересів,

оволодіння навичками здобувати знання. У цей період у молодших школярів інтенсивно формуються інтелектуальні, соціальні і моральні якості. Саме в початковій школі учні отримують основи знань з навчальних дисциплін, правил поведінки, розуміння гуманістичних цінностей, що будуть служити підґрунтям їхньої успішної діяльності та поведінки впродовж усього життя.

Гуманізація початкової школи сприяє формуванню у дітей гуманістичного мислення, розуміння сенсу життя людини, яка за будь-яких умов має бути самоцінністю [3, с. 214].

Свого часу Василь Сухомлинський нагадував, що казка, гра — животворне джерело дитячого мислення, благородних почуттів та устремлінь. Вчений особливого значення надавав роботі над словом, адже дитяча думка розвивається у точному, виразному, емоційно-образному слові. Дитину треба вести до «джерел слова», щоб вона розуміла відтінки їх значень. Для того, щоб ця духовність не замулювалася, маємо бути ревними оберігачами традицій, гарних починань, серед яких особливе місце посідають дитячі ігри і яким відведена виняткова роль у вихованні наших дітей — любов до праці, краси, товариськості й дружби, природи, всього найкращого, що нас оточує. На дитячих обличчях завжди має бути усмішка. Тільки тоді, коли наші діти гратимуться у «добрі» ігри, ми менше говоритимемо про дефіцит милосердя та співчуття у нашому суспільстві.

Проаналізувавши зміст українських народних казок бачимо, що народ у своїй творчості піднімає найрізноманітніші проблеми, пов'язані з гуманним ставленням один про одного, такі як: взаємовідносини батьків і дітей, співчуття та доброзичливість, вибору між добром і злом, життєвого шляху. На прикладі казкових героїв: сміливих і добрих, смішних і безкорисливих, діти мають чудову можливість вчитися розуміти що добре й погано та як слід поводитись.

Прислів'я і приказки дають поради і настанови щодо культурної поведінки адже пройшовши випробування часом мають безумовний авторитет.

Зауважимо, що в українських прислів'ях і приказках присутні вислови, що стосуються культури мовлення і впливу слова у стосунках: «Наймогутніша зброя слово», «Удар забувається, а слово пам'ятається», «Слово не стріла, а глибше ранить», «Рана загоїться, зле слово – ніколи», радить народ іноді змовчати, щоб не образити: «Тисячу раз пожалієш, що сказав. а раз, що змовчав», «Гірше болить від язика, як від ножа» [3, с. 215].

Про людей, котрі чужі недоліки осуджують, а своїх не знають, народ говорить: «У чужім оці горошинку бачиш, а у своїм і стебла не помічаєш», «З неба зорі хвата, а під носом не бачить». Радить народ з повагою ставитись до старших і допомагати їм, бо: «Допомагай старшим, бо доведеться бути таким», «Не смійся зі старих, сам таким будеш». Каже також народна мудрість, що як би не було тобі прикро від образи, та слід забувати: бо «Від гніву старієш, від сміху молодієш». Тому є потребі використовувати народно-педагогічний досвід у практиці педагогів у роботі соціального

педагога, в сучасних умовах життя, особливо враховуючи нові соціальні орієнтири нашої держави, адже «Народ скаже, як зав'яже!». Цю роботу слід проводити як на уроках, так і в позаурочний час. Добираючи на уроках тексти для вивчення, читаючи відповідні твори, що вміщені у підручнику, вчитель має використати їх для виховання в учнів початкових класів шанобливого ставлення до людей. Він не повинен бути байдужим до поведінки дітей під час перерви і не помічати негативних проявів. Лише постійна праця в учнівському колективі, роз'яснювальна робота з батьками, спрямована на закріплення вдома навичок, набутих у школі, дадуть позитивні результати у вихованні в молодших школярів шанобливого ставлення до людей [3, с. 216-217].

За твердженням соціологів, людина – цінність особлива, вона – творець матеріальних і духовних цінностей. Людське суспільство є фундаментом усієї сукупності цінностей, а людина – верхівкою ціннісної ієрархії, вищою цінністю, яку не можна ні з чим порівняти. Зведення дитини у статус цілі виховання означає набуття нею простору у виборі діяльності та способів організації свого життя у педагогічно доцільних межах (зовнішня сторона), формування відчуття своєї цінності, значущості людської гідності, інтерес до людей і до життя, плекання почуття зростаючих можливостей (внутрішня сторона).

Головним у виробленні шанобливого ставлення до людей має бути прагнення до того, щоб дитина гарно себе поводи́ла не заради похвали, нагороди чи осуду за свій вчинок, а заради власного задоволення, радості від розуміння своєї необхідності людям, відчуття совісті, провини за неправильний вчинок, за завдані товаришам неприємності. У роботі з учнями молодшої ланки не можна обмежуватись абстрактними повчаннями. Слід не тільки ставити вимоги щодо формування шанобливого ставлення до людей, а й конкретизувати їх, роз'яснювати і показувати, як саме треба поводитись у різних ситуаціях. Дитина повинна чітко уявляти, чого саме вимагають від неї у тих чи інших ситуаціях.

Проаналізувавши досвід виховної роботи відомих педагогів, ми дійшли висновку, що для формування у молодших школярів шанобливого ставлення до людей необхідні: систематичність і цілеспрямованість; позитивний приклад і авторитет вчителя; використання спеціальних вправ, що супроводжуються приємними переживаннями; вирішення школярами моральних завдань; конкретизація кожної вимоги, оскільки це пов'язано із віковими особливостями учнів; творчий підхід до вибору засобів і прийомів виховання. Необхідно постійно працювати з учнівським колективом, проводити роз'яснювальну роботу для батьків, спрямовану на закріплення навичок, набутих у школі, тоді лише появиться змога досягти позитивних результатів щодо формування в молодших школярів шанобливого ставлення до людей. Важливою умовою формування у молодших школярів шанобливого ставлення до людей є тісна взаємодія сім'ї і школи. Роботу, яку здійснює школа з прищеплення норм, правил на закріплення практичних

навичок шанобливого ставлення до людей, повинні продовжувати батьки у сім'ї. Вони мають пам'ятати, що завжди є прикладом і взірцем для своїх дітей [2, с. 63].

Проаналізувавши досвід виховної роботи відомих педагогів, ми дійшли висновку, що для формування у молодших школярів шанобливого ставлення до людей необхідні: систематичність і цілеспрямованість; позитивний приклад і авторитет вчителя; використання спеціальних вправ, що супроводжуються приємними переживаннями; вирішення школярами моральних завдань; конкретизація кожної вимоги, оскільки це пов'язано із віковими особливостями учнів; творчий підхід до вибору засобів і прийомів виховання.

Лише постійна праця в учнівському колективі, роз'яснювальна робота з батьками, спрямована на закріплення навичок, набутих у школі, дасть змогу досягти позитивних результатів щодо формування в молодших школярів шанобливого ставлення до людей. Якщо людина – мета (І. Кант), то визначальними в ставленні до неї має бути довіра, доброзичливість, повага, толерантність. Те, як ставляться до людини інші, більшою мірою визначає її ставлення до себе. [4, с. 150-151].

Отже, якщо я – найвища цінність лише тому, що всі інші – найвищі цінності; я маю діяти, керуючись загальнозначущим категоричним імперативом, інші – також. Лише в такій суспільній системі людина набирає найвищої цінності (В.Блюмкін).

Отже, виховання шанобливого ставлення дітей молодшого шкільного віку до людей – історично зумовлена сукупність ідеалів, поглядів, переконань, традицій, звичаїв та інших форм соціальної поведінки, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, у процесі якої засвоюється духовна і матеріальна культура нації, формується Шанобливе ставлення до людей і досягається духовна єдність поколінь.

Список використаних джерел

1. Басюк. Н. Орієнтири вчителя у моральному вихованні молодших школярів. Рідна школа. 2007. № 3. С. 21-22.
2. Гордійчук О. Сучасні підходи до морального виховання молодших школярів: порівняльний аспект. Роль науки, релігії та суспільства у формуванні моральної особистості : матеріали XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. – Донецьк, – 2006. – С. 60 – 63.
3. Дяченко. О. Виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до людей як важливий аспект соціалізації. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2013. №47. С. 213-217.
4. Наконечна О.В. Попередження й подолання негативних проявів поведінки молодшого школяра засобами ігрової діяльності. Збірник початкова освіта: історія, проблеми, перспективи. – Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2019. – 151 с. ;
5. Повалій Л. Виховання у дітей поваги до старших. – Шкільний світ. – №12(236) березень. – 2001.